

Geliştirilmiş ve Güncellenmiş 8. Basım

BİN BİR ÖYKÜ İLE HAVACILIK VE UZAY PSİKOLOJİSİ

Prof. Dr. Muzaffer Çetingüç

BİN BİR ÖYKÜ İLE HAVACILIK VE UZAY PSİKOLOJİSİ

Prof. Dr. Muzaffer Çetingüç

Yayın No. : 3426
Psikoloji / Psikolojik Danışma Rehberlik No.: 243
ISBN : 978-625-439-432-4
E-ISBN : 978-625-402-160-2
Basım Sayısı : Geliştirilmiş ve Güncellenmiş 8. Basım, Haziran 2021

© Copyright 2021, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.

Genel Yayın Yönetmeni : Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Yayın Koordinatörü : Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Redaksiyon : Seda Çelikkaya -seda@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım : Ahmet S. Baydar -ahmet@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım : Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt :

Kütüphane Bilgi Kartı

Çetingüç, Muzaffer.

Bin Bir Öykü ile Havacılık ve Uzay Psikolojisi / Muzaffer Çetingüç

Geliştirilmiş ve Güncellenmiş 8. Basım. xxxviii + 1162 s., 170x240 mm. Kaynakça ve dizin var.

ISBN: 978-625-439-432-4

E-ISBN: 978-625-402-160-2

1. Uçuş Psikolojisi 2.Havacılık Psikolojisi 3. Uzay Psikolojisi 4. Pilot Kişiliği 5. Uçuş Doktoru 6. Uçuş Ekibi Kaynakları Yönetimi
7. İnsan Faktörü

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı mh. 2465 sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat Şaşmaz-ANKARA - siparis@nobelyayin.com-

Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65

E-Satış: www.nobelkitap.com - www.atlaskitap.com - **Bilgi:** esatis@nobelkitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa Basım Dağıtım, Arasta, Arkadaş Kitabevi, D&R Mağazaları, Dost Dağıtım, Ekip Dağıtım, Kıda Dağıtım, Kitapsan, Nezih Kitabevleri, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri

Dr. Armağan Başlı imzalı M. Çetingüç minyatürü.

ÖNSÖZ

Denilmiştir ki dünyaya gelen her insana temiz ve boş bir defter verilir. Yaşam denen yolculuk sırasında herkes kendi meşrebine göre bu deftere bir şeyler yazar, çizer; bazıları karalamalarla doldurur, bazıları boş bırakır. Erdemli olan; bu deftere iyi bir şeyler yazıp çizmeye çalışmak, yani misafir olduğumuz dünyaya ve yollarımızın kesiştiği insanlara olumlu katkılar sağlamaktır. 40 yılı aşkın uçuş doktorluğum ve psikiyatristliğim sürecinde gözlem, deneyim ve okumalarım ile gelişen bilgi birikimin sadece benim malım olduğunu düşünmüyorum. Bizleri okutan, maddi ve manevi anlamda destekleyen, yurt içi ve yurt dışı eğitimlerle ufkumuzu açan devletimize ve insanlarımıza borcumuz var. Uzman havacılar olarak onlara daha emniyetli uçuşlar sunmaktan sorumluyuz. Edindiğimiz bilgi ve deneyimlerin, uçuş emniyeti bağlamında işlerine yarayacak kişilere de (uçucu, uçuş doktoru ve psikologlara) ait olduğu kanısındayım. Bunları derli toplu bir kitap hâline getirmeden kafamın içinde tutmanın ve benimle birlikte gitmesinin yanlış olacağını düşünerek Türkçemizde kitabı hiç olmayan bir konuda yazmak sorumluluğu hissettim. Bazı kazaları önlemede küçük bir katkı sağlarsa bu kitap amacına ulaşmış sayılır.

Kitap “havacılık psikolojisi” başlığını taşımasına karşın fizyoloji, fizyopatoloji, nörokimya, psikiyatri, tıp ve hayata dair konuları da içermektedir. Yelpazenin bu kadar genişlemesinin nedenleri şunlardır:

1. Uçan insanın duygusal, bilişsel ve davranışsal durumunun nasıl bozulduğunu anlamak için fizyolojik zorlanmalarını ve nörokimyasal değişimlerini bilmek gerekiyordu.
2. Fizyolojiden söz ederken fizyopatolojiye, oradan da tıbbi konularına değinmek bütünselliği kaybettirebilirdi.
3. Uçan insanın hastalıklı olmayan ruhsal süreçlerinden söz ederken hastalıklı durumlara girmemek olmazdı. Yani psikiyatrik durumlar dışlınsaydı gene bütünsellik yakalanamazdı.
4. Kitapta hayata dair anlatımlar bulunmasının nedeni ise havacılığın hayatın bir parçası ve hatta kendisi olmasındandır. Uçan insanın davranışlarını anlamak için hayatın şifrelerine girmek gerekiyor. Çünkü insan hayatta hangi davranışsal enstrümanları kullanıyorsa havacılıkta kullandıkları da bunlardan farklı

değildir. Mücadele yöntemlerimiz, savunma mekanizmalarımız, başa çıkma stillerimiz, yanlış ve doğru sezgilerimiz, etik dışı ya da erdemli davranışlarımız, günlük yaşamımızda nasılsa havacılık ortamında da öyledir. Hayatın içinde rekabet, hırs, korku, travma, dram, mizah olduğu gibi havacılıkta da bunlar vardır. Futbol nasıl ki sadece bir oyun değilse ve yaşamın hemen her ayrıntısını (beceri, başarı, yenilgi, hayal kırıklığı, sevinç, taktik, strateji) içeriyorsa havacılık da aynıdır. Yani futboldan veya havacılıktan konuşurken insandan ve hayattan da konuşmuş oluruz.

Havacılığı uçakların motor gücünden ve aerodinamik yapılarından ibaret saymayı, mühendislik ve tekniğe indirgemeyi kimse düşünmüyor, zaten açıkça böyle söyleyen de yok. Ama bir serzeniş olarak vurgulamak gerekiyor ki uygulamada hep bu teknik konular öne çıkıyor; onları çalıştıran veya kullanan insan geri plânda kalıyor. Bu ve benzeri kitaplar bir açıdan, havacılıkta insanın sistemin neresinde durduğunu ve ne kadar önemli rol oynadığını göstermeye çalışır. Bu kitapta da insanın, fizyolojik ve psikolojik mekanizmalarıyla “olmazsa olmaz” rolü vurgulanmaya çalışılmıştır. Giderik insansız hava araçlarının yaygınlaştığı çağımızda sanki insan devre dışı kalıyor gibi görünse de bütün otomasyon, bilgisayar ve uzaktan yönlendirme sistemlerinin arkasında, bir yaratıcı ve karar verici olarak en önemli pozisyonda insanın ve onun psikolojisinin bulunduğunu görmek gerekiyor.

Bu kitabın amaçlarından biri, havacılık psikolojisiyle ilgili dağınık bilgileri sistematize ederek derli toplu bir dosya hâline getirmek; bir diğeri de sadece uçuş doktoru, uçuş psikoloğu ve uçuş emniyet görevlilerine değil, bizzat uçuculara insan psikolojisinin uçuşu nerelere götürebileceği konusunda bir farkındalık kazandırmaktır. Havacılık psikolojisiyle ilgili bilgi altyapısı, bu mesleğin operatörlerinin ve yöneticilerinin yaşamsal nitelikteki karar ve davranışlarını anlamlandırmada rehberlik edebilir, davranış değişimlerine vesile olabilir.

temelinden çatısına kadar her şeyini yapmış, kuyumcu titizliğiyle en ince ayrıntısına kadar irdelemiş yabancı bilim adamlarının yazdıkları bu kitaba ışık tutmuştur; onlara hepimizin minnet borcu var. Benim yaptığım, onların yazdıklarını derleyip toparlamak

ve kendi deneyim ve fikirlerimle harmanlamaktan ibarettir. Özgün fikirlerimi yazarken sık sık yabancı ve yerli şahitler bulmaya çalıştım. Referans notu olmayan cümle ve paragraflar ise ya anonim bilgilerdir ya da kendi düşüncelerimdir. Ayrıca kitaba yeri geldikçe mizah katmaya çalıştığım da fark edilecektir. Kitapta çok sayıda anekdot, sinemasal öykü ve gerçek olgulara (*case vignette*) yer verilmiştir. Bir insan ne kadar çok hikâyeye biliyorsa (masal, olgu, film, sohbet, dedikodu, gözlem) ve bunları doğru yorumluyorsa o kadar çok yaşam tecrübesi sahibi olduğuna inananlardanım. Bu bağlamda ibretlik havacılık hikâyelerini, teorik psikoloji bilgilerine “gerçek hayattan kanıtlar” olarak görmekteyim.

Aslında bu kitabın ilk şekli yıllar önce hemen hemen baskıya hazır hâle gelmiş olmasına rağmen yeni konular, güncel bilgiler ve son araştırmalarla daha genişlesin diye vücut bulması bir hayli gecikti. 25-30 yıl boyunca belki bin kez revize edildi; yeni bilgiler eklendi, eskiler silindi, tasnif değişiklikleri yapıldı, imlâ ve sözcük hataları düzeltildi. Kitabın bu hâliyle de eksikleri olabilir, biraz daha beklense daha da zenginleşebilirdi. Ama bu “daha iyi-daha güncel” kısır döngüsüne kapılınca sürekli ertelemek ve ortaya somut bir şey koyamamak sonucu doğuyor. Meraklılarına bir kaynak sunmadan geçen zaman içinde, ülkemizde bu sahadaki bilimsel boşluk da devam etmiş oluyor. Bir yerde noktayı koyup yeni bilgi eklemelerini sonraki baskılara bırakmak; belki de daha iyisini hazırlayacak başka kişilere ilham verme ve onları motive etme işlevi görebilir diye düşündüm.

Bu kitaptaki konuların bazıları 1995 yılında Hava Kuvvetleri tarafından Eskişehir’de basılan “Havacılık Tıbbı El Kitabı”nda yer almıştı. Ama editörlüğü tarafımdan yapılan bu 500 sayfa hacmindeki kitap daha çok askerî havacılığın tıbbi ve psikolojik konularına ağırlık vermekte idi; ayrıca dağıtımı da sadece TSK içinde yapılmıştı. Elinizdeki kitap ise hem askerî hem sivil havacılık psikolojisine dair yeni bilgileri içermektedir. Askerî ve sivil havacılık tıbbi ve psikolojisi konuları temelde birbirinden pek farklı olmadığı için çoğu bölümde ayrı ayrı ele alınmamış, birlikte işlenmiştir.

Bu kitap, hem alanda ilk hem de birinci baskı olmanın eksiklerini taşıyor olabilir; “daha iyisinin” sonraki baskılarda olacağını ümit ediyorum.

Prof. Dr. Muzaffer Çetingüç
Eylül 2016, Eskişehir.